

Hoogbegaafd geloven – onderzoek voorjaar 2003

ARTIKEL VAN CHOOCHEM – IN *BIJ-DE-HAND*
groepsgesprek HB en geloof, voorjaar 2003

Hoogbegaafdheid en Geloof

Choochem is een vereniging voor hoogbegaafde christenen. De Commissie 'Kerk' kreeg allerlei signalen dat hoogbegaafde christenen problemen ondervinden in hun eigen kerk of gemeente. Daarom stuurde de commissie in het voorjaar van 2002 een vragenlijst naar 50 Choochemleden. Met deze vragenlijst wilde de commissie deze (mogelijke) problemen inventariseren. Dit document bevatte 6 open vragen die veelal uitgebreid beantwoord werden. Het was onmogelijk om deze antwoorden verifieerbaar en representatief te rubriceren en daaruit conclusies te trekken.

Met behulp van een Plato-subsidie werd het mogelijk de respondenten uit te nodigen voor drie groepsgesprekken over dit onderwerp. Op deze avonden (11 april 2003, 9 mei 2003 en 23 mei 2003) waren gemiddeld zo'n 13 mensen aanwezig.

Omdat we als commissie verwachtte dat deze gesprekken waarschijnlijk wel veel bij de groepsleden zouden losmaken (zoals dat ook gebeurd was bij het invullen van de vragenlijst), hebben we (ter opvang) een mailinglijst voor de deelnemers opgezet gedurende de deelname aan de gespreksgroep.

groepsgesprekken

De eerste groepsgesprekavond was vooral oriënterend. Er kwam veel leed en herkenning bij de gespreksgroepsleden naar boven. Gelukkig waren er ook positieve verhalen. Hier en daar werd er al oplossingsgericht gedacht.

Punten die deze avond naar voren kwamen, waren:

- Veel HB-ers worstelen met eenzaamheid, omdat:
 - zij geen antwoorden vinden op hun vragen,
 - zij weinig begrip ondervinden van hun mede-gemeenteleden,
 - zij zich dikwijls in hun vragen en inzichten niet serieus genomen, niet geaccepteerd of zelfs veroordeeld voelen.

Hierin schuilt onder de aanwezigen zeer veel persoonlijk leed omdat zij hun relatie tot God als werkelijk, waardevol en oprecht beleven. Dit kunnen zij veelal met hun geloofsgenoten niet delen. Dat brengt een behoorlijke eenzaamheid teweeg.

Een HB-er kan zich heel eenzaam voelen, omdat hij de eenheid die hij binnen een kerk of gemeente verwacht, niet ervaart. Voor een HB-er resten dan twee mogelijkheden: of je past je aan (en doet jezelf daarbij meestal geweld aan), of je laat je inzichten van twee-of-drie-stappen-verder denken rusten, en wacht tot de anderen vroeg of laat ook zover komen. Geen van beide zijn eenvoudige oplossingen vooral niet als er kinderen bij betrokken zijn die ook zo hun vragen hebben. Een zelfgekozen eenzaamheid dient soms om eerlijk te kunnen blijven tegenover zichzelf (het eigen geweten) en de eventuele kinderen.

Door de meeste aanwezigen wordt ervaren dat zij geen antwoorden op hun geloofsvragen krijgen in hun gemeente, en ook geen klankbord vinden. Zij stuiten tegen een muur van onbegrip en krijgen te horen: 'Wij zitten hier met z'n allen, niet alleen voor jou!'

- De euvele moed van de enkeling om andere kerkgenoten van bepaalde inzichten te willen overtuigen. Dit gebeurt veelal geheel tegen beter weten in. Echter de overtuigingsdrang wordt ingegeven door het 'zeker weten' van de juistheid van die inzichten en het willen delen ervan.
- De min of meer creatieve oplossingen die hier en daar te bespeuren zijn. De één zet een groep op (buiten de eigen gemeente om) om over geloofskwesties van gedachten te kunnen wisselen. De ander onderricht haar/zijn kinderen zelf in geloofszaken, omdat er op catechisaties door andere kinderen nogal eens lacherig gedaan wordt over een HB-er en zijn vragen, of omdat de predikant er niet mee om kan gaan). Weer een ander stelt zich open en kwetsbaar op naar zijn/haar kinderen als er vragen komen. De één accepteert dat hij beter contact heeft met mensen buiten de eigen denominatie. De ander breekt (voorlopig) met de eigen denominatie/kerk/gemeente.

De tweede avond schoof iedereen weer enthousiast aan tafel.

Heel betrokken kwamen de volgende onderwerpen aanbod:

- *de theorieën van Fritz K. Oser en Paul Gmünder*^[1]. Zij geven drie niveaus van geloven aan. Deze zijn weergegeven in een artikel van Jethro van Zevenbergen en Eleonoor van Gerven , "*Waar is God gebleven? Hoogbegaafdheid en religie: kritiek én verdieping*", "**Talent; onafhankelijk tijdschrift over hoofdbegaafdheid**", jaargang 2, nr. 7, 2000^[2]). Het gaat om het preconventioneel, conventioneel, en postconventioneel niveau.

Het *preconventionele geloof* is het "kinderlijke" geloof: men gelooft klakkeloos en letterlijk wat ouders en andere autoriteiten (juf, buurvrouw, voorganger) preken. Op dit niveau zijn kinderen nog niet bezig met bedenken dat dit soort opvattingen wel eens controversieel kunnen zijn. Ze zijn nog bezig met het zich eigen maken en begrijpen van wat vanuit de traditie wordt aangeboden.

De meeste mensen ontwikkelen zich later tot het *conventionele niveau*. Op dit niveau is men redelijk tot goed bekend met de eigen levensbeschouwelijke of religieuze traditie en begrijpt men verstandelijk de hoofdpunten van de eigen opvattingen. Verder is men zich er goed van bewust dat de eigen traditie niet de enige traditie is; dat de eigen opvattingen niet vanzelfsprekend zijn en dat er ook andere tradities zijn waarin andere opvattingen centraal staan. Bovendien is men op dit niveau in staat om uitspraken van de eigen religieuze traditie eerder figuurlijk dan letterlijk op te vatten. Men is echter nog niet goed in staat om constructief om te gaan met van de eigen traditie verschillende opvattingen, bijvoorbeeld die van andere tradities. De eigen traditie heeft het bij voorbaat op alle punten bij het rechte eind, alle anderen hebben het zonder meer mis. Mensen

^[1] Fritz Oser und Paul Gmünder, "Der Mensch : Stufen seiner religiösen Entwicklung : ein strukturgenetischer Ansatz", Zürich [etc.] : Benziger Verlag, cop. 1984 , 22 cm - 287 p. , Ill, Lit. opg.: p. 279-287, (ISBN) 3545261948

^[2] Als u geïnteresseerd bent, kunt u per e-mail dat artikel bij mij opvragen (sinke@wanadoo.nl). In een volgende Bij-de-Hand zal het artikel afgedrukt worden.

met afwijkende opvattingen hebben gewoon niet goed geluisterd naar wat in de eigen traditie gezaghebbende autoriteiten verkondigen, en/of hebben gewoon niet goed gelezen wat er precies in de Heilige Schrift staat.

Op het derde en laatste, zogenaamd *postconventionele niveau* beseft de mens dat vergissen menselijk is en dat de eigen traditie niet bij voorbaat als enige alle wijsheid in pacht heeft. Het loslaten van het vanzelfsprekende eigen gelijk brengt in zekere zin een crisis met zich mee: er ontstaat ruimte voor twijfel aan de eigen opvattingen die zeker door diegenen die zich meer op conventioneel niveau bevinden als een vorm van zwakheid (zoniet verraad) zal worden opgevat. Kenmerkend voor mensen die op dit niveau zijn aangeland is dat ze zich soms slecht begrepen voelen door hun medemensen, dat ze het gevoel hebben er alleen voor te staan, "einzeltgänger" te zijn. In zekere zin is dat ook zo, want lang niet iedereen komt bij dit niveau. Het gaat hierbij om een duidelijke minderheid; verreweg de meeste mensen ontwikkelen zich slechts tot en met het conventionele niveau.

Er werden mogelijkheden aangereikt om met name met het derde niveau om te gaan: geduld, mildheid, dienstbaarheid, soms afstand (fysiek of mentaal).

- *de zelfverloochening.* De vraag daarbij was of je nu je mogelijkheden (talenten) opzij moet zetten of wordt daarmee juist bedoeld dat je Gods weg met jouw leven volgt en niet je eigen behoefte aan erkenning.
- *de opvoeding vroeger thuis.* Deze werd als heel belangrijk ervaren. De hb-er functioneert beter als hij thuis de mogelijkheid kreeg voor een open gesprek over vragen die hem als kind bezighield. Het blijkt bijna desastreus te zijn als vragen worden afgewimpeld en de indruk wordt gegeven dat ze eigenlijk niet gesteld mogen worden.
- *het vergrote ego van sommige kerkleden.* Het blijkt dat hb-ers opbotsen tegen mensen die vanuit hun positie in de kerk (oudste, predikant, kerkenraadslid) de wet proberen voor te schrijven.
- *de zin- en zijnsvragen.* Met deze vragen zijn Hb-ers in het algemeen veel meer bezig dan vele medegelovigen die voor het oog genoeg nemen met hun kerkelijke status-quo. Een oplossing leek de houding van de hb-ers ten aanzien van hun medegelovigen te zijn. Wanneer daar sprake is van een bepaalde mildheid en geduld, blijkt daardoor soms juist door de hb-er alsnog 'de van God gegeven familieband' ervaren te kunnen worden.

Op de derde avond werd vooral gezocht naar mogelijkheden voor de leden. Hoe voorzie je jezelf in de behoefte aan verdieping en in de behoefte om met anderen over de Schrift van gedachten te wisselen op gelijk niveau? Want lange tijd kan de hb-er binnen zijn gemeente actief zijn - een soort voortrekkersrol hebben, groepen leiden - maar naar verloop van tijd heeft hij behoefte aan voeding en inspiratie op het denkniveau waar hij zelf zit.

Wanneer hij beseft dat hij door zijn speciale mogelijkheden zijn gemeente iets te bieden heeft, dan kan hij dat toepassen, te beginnen in het klein, bijv. door het opstarten van een gespreksgroep. Dat

kan onverwacht toch voeding geven van de andere gemeenteleden aan de hb-er, zo was de ervaring van sommige.

Wanneer er echter in het verleden door conflicten (door onbegrip) met anderen zware kwetsuren zijn ontstaan, wordt het erg moeilijk nog iets voor die gemeente te betekenen. Er moet toch een wisselwerking zijn. Éénrichtingsverkeer loopt uiteindelijk dood. Maar toekomstgerichtheid kan het rouwproces van dergelijk geleden leed versnellen en het verdriet erover doen afnemen.

Wacht niet af – was het advies dat de groepsleden elkaar gaven - maar neem het voortouw, ook al is het met iets kleins. “Zoek naar andere wegen van communicatie om jouw kwaliteiten te uiten, desnoods buiten je eigen gemeente.”

mailinglijst

Van de eerste (11 april 2003) tot en met de laatste gespreksgroep (23 mei 2003) en nog 2 weken daaraan vast, was er een mailinglijst open voor alle gespreksgroepsleden met een e-mailadres.

De mailinglijst moest een soort vangnet vormen, zodat de groepsleden niet tussen de gespreksgroepbijeenkomsten alleen aan hun gedachten en gevoelens werden overgelaten. Want de gesprekken bleken, zoals verwacht, wel het een en ander bij de leden los te maken.

Op deze mailinglijst werd – naast allerlei mededelingen – ook verder ingegaan op de gesprekken, zoals:

- *de herkenning en erkenning en hoe goed dat doet:*

“Allereerst wil ik even kwijt dat ik het bijzonder vond dat een ieder zich open en kwetsbaar durfde op te stellen. Daarnaast heb ik de 1ste avond als een waardevolle avond beleefd waar veel herkenbaarheid was.” / “Ik ben zeer opgemonderd thuisgekomen vrijdagavond, je kunt wel raden wat daarvan de reden was: Anderen in je eigen taal horen spreken! Dit vergroot je wereld en doet je opnieuw realiseren dat je echt niet alleen staat in jouw perspectie van het leven.”

- *zelfverloochening / aanpassen en talenten:*

“Blijven die je bent met dat wat God je heeft gegeven en met het plan dat Hij met jou heeft en daarmee je behoefte aan bevestiging en intimiteit verloochenen.” / “Ik sta dus voor de keuze, mijn eer en mijn roem of mij zelf verloochenen en Jezus' eer en heerlijkheid in mijn leven laten zien (met vallen en opstaan). Dan sta ik niet meer op mijn strepen, dan laat ik het recht van de sterkste niet meer gelden, dan laat ik mijn verlangen om gezien en erkend te worden niet vervuld. Daarin word ik enorm getroost door het leven van Jezus. Maar dat wil niet zeggen dat ik dan (door Jezus te volgen) mijn diepste zelf verloochen, juist niet. Jezus heeft een plan met mij en zo wil Hij wil dat ik ben. Als ik zo bij Jezus tot mijn recht kom, dan heb ik het gevoel dat ik op de meeste basale manier mens ben met alles wat God me gegeven en niet gegeven heeft.”

- *de theorieën van Oser en Gmünder*, die 3 niveaus van geloven onderscheidt:

Het gemis aan contact met c.q. begrip van mensen van de eigen traditie kan echter nu gecompenseerd worden door meer en betere mogelijkheden tot contact met mensen uit andere tradities – allereerst natuurlijk met diegenen die evenzeer de betrekkelijkheid van hun traditie ervaren hebben. Naast de morele en religieuze of levensbeschouwelijke waarden die in de eigen traditie hoog worden gehouden, ontstaat nu aandacht voor zogenaamde "meta-waarden": de waarden van bijvoorbeeld integriteit, authenticiteit, tolerantie, respect voor andersdenkenden, eerlijk omgaan met kritiek van anderen op eigen opvattingen, bijdragen aan een constructieve dialoog.

- *De vraag of je het recht van anders-zijn moet opeisen?*

'Heeft de kerk ook hart voor mij?' / 'Al voel ik me in de gemeente vaak een eenling zonder wezenlijke aansluiting, over de geestelijke band die gegroeid is met mijn bidmaatjes verwonder ik me. En deze mensen zijn voor zover ik weet geen hb'ers. Daarnaast ben ik veel alleen (in de relatieve stilte van mijn huis) en ga ik enkele malen per jaar op retraite, dagen waarop God Zijn woord houdt: 'Nadert tot God en Hij zal tot u naderen' (Jacobus 4: 8) Met volle teugen mag ik op deze momenten drinken en eten van wat Hij te zeggen heeft. Het lijkt er soms wel op dat Hij me iets extra's toestopt omdat Hij weet heeft van mijn 'honger lijden' in de kerk. Maar af en toe ben ik opstandig en komt er vanuit de diepte de schreeuw: "En ik dan!??!" /

'Dat wil zeggen dat wij ons zelf niet boven de ander moeten gaan verheffen. Maar dat wil dus ook niet zeggen dat je jezelf moet laten onderschoffelen. Het zegt mij WEL dat ik rekening houd met die ander en hem met liefde behandel, maar dat ik dat van die ander ook mag verwachten. Dat wil dus niet zeggen dat wij de anderen om hun gaven moeten verachten, maar ook zeker niet dat wij onze gaven door anderen teniet moeten laten doen.'

- *het snelle (negatieve) oordeel van kerkleden over mensen die iets anders zijn.*

'De kerk is met afstand de meest instabiele factor in mijn leven, het kost relatief veel stress en inspanning, met weinig rendement. Het grootste probleem is dat ik niet in staat ben hier positieve

verandering in aan te brengen, de kerk is voor mij een ongrijpbare organisatie, met een old-boys-cultuur en ongeschreven regels.'

voorzichtige conclusies en richtlijnen

We mogen de conclusie trekken dat hoogbegaafd-zijn voor een deel specifieke hindernissen geeft met betrekking tot de kerk/gemeente en daardoor ook met het geloof. Daar waar geen hindernissen werden ervaren, kon je toch wel zeggen dat er sprake was van een 'warm nest' of een 'warme' / open gemeente.

De specifieke hindernissen worden ervaren bij:

- a) De hb-er zelf, doordat hij:
 - dieper doordenkt of doorvraagt, dan het gemiddelde gemeentelid;
 - een "zesde" zintuig lijkt te hebben voor onrechtvaardigheid en oneerlijkheid;
 - zijn geloof zeer diep ervaart/beleeft, wat hij nauwelijks of niet met anderen kan delen.
 - al snel op postconventioneel niveau gelooft
- b) de kerk/gemeente, omdat:
 - deze veelal reageert met onbegrip en afwijzing. De reactie wordt vaak veroorzaakt door angst voor chaos, goddeloosheid, verlies van macht, orde, structuren, cohesie. Omdat ze niet begrijpen waarom een hb-er zo reageert en dat hij vanuit postconventioneel niveau denkt. Dit heeft tot gevolg dat door hem
 - de hb-er wordt ontkend, gestigmatiseerd ("Heb je hem weer."), veroordeeld (zonder de redenen van het gedrag van de hb-er te kennen). Dit heeft een grote eenzaamheid bij de hb-er tot gevolg.

Door de groep werden mogelijke oplossingen aan gedragen. Te denken valt voor:

- 1) de hb-er aan:
 - het gebed: vraag de Schepper om raad, wijsheid en de juiste weg;
 - het luisteren naar je innerlijk, je geweten;
 - het toetsen van de eigen geloofservaring en beleving, maar neem deze ook serieus;
 - het tegemoet treden van geloofsgenoten (maar hen niet alleen) met loyaliteit en een zekere mildheid. Weet dat het verschil veelal in je hb-zijn ligt, en in de verschillende niveaus van geloven en laat de ander daarin ook in zijn waarde.
- 2) de kerk/gemeente aan:
 - het scheppen van een veilige omgeving door naar de ander te luisteren met openheid en onbevooroordeeldheid;
 - het - waar mogelijk - tegemoet komen aan, of gelegenheid geven tot, intellectuele verdieping/ uitdaging;
 - "gaven" van hb-er koesteren in plaats van er bang voor te zijn.

Met het signaleren van deze problemen en mogelijke oplossingen, hopen we als commissie verder te gaan. We willen graag een breder draagvlak krijgen voor deze problemen en op zoek gaan naar kwantitatieve onderbouwing. We hopen u daar ter zijner tijd weer van op de hoogte te brengen.

Mocht u in dit artikel veel herkenning vinden (of juist niet), dan kunt u erover doorpraten in het forum van Choochem. Kijk hiervoor op www.choochem.nl en dan bij FORUM – Algemeen – discussies godsdienst en meldt u aan.

Dineke Sinke, PLATO-projectmanager CHooCHem
Delft, oktober 2003